

az intellektuális képzetek természetét tisztán negatív módon fejezem ki: azaz hogy ezek nem a léleknek a tárgyra okozta modifikációi. De hallgatással siklottam el a fölött, miképpen lehetséges akkor mégis tárgyra vonatkozó képzet, anélkül, hogy az előbbi ezt valamilyen módon afficiálná. Azt mondtam, az érzéki képzetek úgy ábrázolják a dolgokat, ahogy megjelennek, az intellektuálisak úgy, ahogy vannak. Am hogyan adódnak számunkra e dolgok, ha nem ama módon, ahogy bennünket afficiálnak, s ha az ilyen intellektuális képzetek belső tevékenységünkön alapulnak: honét származik e képzetek összhangja a tárgyakkal, melyeket nem e tevékenység hoz létre, s a tiszta észnek a tárgyaktól való axiómái hogy egyezhessenek meg azokkal, anélkül, hogy szabad volna segítségül hívni a tapasztalást. A matematikában ez megjárta; itt ugyanis az objektumok csakis azáltal mennyiségek és jelenthetőek meg mennyiségeként, hogy képek vagyunk létrehozni képzeteket, oly módon, hogy az egyet többszörösszűzük. A mennyiségek fogalmai ezért lehetnek öntevékenyek, s alapelveik ezért alkalmazhatók meg a priori. Ezzel szemben a minőségek vonatkozásában teljes sötétségben vagyunk az értelmi képességünket illető kérdésben, ti. hogy honét ered a tárgyakkal való összhangja, miképpen lehetséges, hogy értelmem teljesen a priori képez fogalmakat a dolgoktól, melyekkel azoktak szükség szerűen összhangban kell lenniük, hogyan alkothat az értelem olyan reális alapítételeket a dolgok lehetőségétől, melyeknek hűen egyezniük kell a tapasztalattal, noha függetlenek tőle.

Platón az istenség valamikori szellemi szemlélését tette föl a tiszta értelmi fogalmak és alapítételek ősforrásául. Malébranche ugyanez őslény még mindig tartó, állandó szemlélését. Különböző moralisták ugyanezt tanítják az első morális törvények tekintetében. Crusus szerint az ítélés bi-

zonyos szabályai belénk vannak ültetve, s Isten olyan fogalmakat plántált az emberi lélekbe, melyeknek eleve olyanoknak kell lenniük, hogy harmonizáljanak a dolgokkal. E rendszerek közül az első influxus hyperphysicusnak, a másodikat harmonia praestabilita intellectualisnak nevezhetünk. Am ismereteink eredetének és érvényességének meghatározásában a Deus ex machina a lehető legnagyobb képtelenség, s túl azon, hogy ismereteink következtetési sorában körben forgáshoz vezet, az a hátránya is megvan, hogy kezére jár minden rigolyának, ártatos és tépelődő aggyémnek.

Míg így kerestem az intellektuális megismerés forrásait, melyek nélkül nem tudjuk meghatározni a metafizika természetét és határait, e tudományt lényegesen különböző osztályokra bontottam, s megkíséreltem a transzcendentál-filozófiát, azaz a teljességgel tiszta ész összes fogalmát meghatározott számú kategóriáira hozni, de nem úgy, mint Aristotelész, aki ezeket, úgy ahogy lelte, teljesen ötletszerűen rakta egymás mellé 10 predikamentumában, hanem oly módon, ahogy ezek az értelem csekély számú alaptörvénye által maguktól rendeződnek osztályokba. Anélkül, hogy a végső céljig folytatott kutatásom teljes sorától itt hosszadalmasan nyilatkoznám, elmondhatom, hogy, ami szándékomból lényegét illeti, sikerrel jártam, s jelenleg képes vagyok kibocáítani a tiszta ész egy kritikáját, mely mind a teoretikus, mind a praktikus megismerés természetét tartalmazza, amennyiben pusztán intellektuális. Először a metafizika forrásait, módszereit és határait tárgyaló első részt dolgozom ki, majd ezt követően az erkölcsiség tiszta princípiumait. Ami az első részt illeti, azt három hónapon belül kiadom.

Ennyire szubtilis lelki foglalatosság közben mi sem hátráltat jobban, mint az e területen kívüli eső dolgokról való